

Het fokken van rashonden. Selectie op uiterlijk wordt steeds belangrijker.

Tekst: Elian Hattinga van 't Sant

In 1859 vond een gebeurtenis plaats die ingrijpende gevolgen zou hebben voor het uiterlijk en gedrag van honden tot dan toe: een groepje Engelse aristocraten organiseerde een schoonheidswedstrijd voor honden. Het concept sloeg zo aan dat de eerste wedstrijd die de voor dit doel opgerichte Kennel Club in 1873 organiseerde maar liefst 925 exposanten telde. Het beoordelen wie de mooiste hond had bleek echter geen eenvoudige zaak. Men onderscheidde wel bepaalde soorten honden bij name zoals spaniëls, herdershonden of doggen, maar heel erg op elkaar lijken deden ze niet. Om een einde te maken aan het onbehaaglijke gevoel dat de uitverkiezing van de mooiste hond berustte op louter willekeur van de keurmeesters, werden er al snel rasstandaarden opgesteld. Daarmee kon men de honden vergelijken op basis van een lijst van waarneembare uiterlijke kenmerken waaraan ze moesten voldoen. Omdat er veel regionale verschillen waren, begon men al snel aparte beschrijvingen te maken die deze ondervingen. Zo ontstonden er op den duur aparte rasstandaarden voor terriërs uit Wales, uit Schotland, uit Norwich en uit het Airedale om er maar een paar te noemen. In veel gevallen maakte men onderscheid naar kleur of naar vachtstructuur. Zo werden op den duur langharige, kortharige en ruwharige honden met eenzelfde achtergrond als aparte rassen beschouwd.

Selectie

Dat de honden die met een bepaalde naam werden aangeduid - zoals dashond of setter - zo sterk van elkaar in uiterlijk konden verschillen was het gevolg geweest van een indeling op basis van gedrag en gebruiksfunctie. Het uiterlijk van de honden (morfologisch type) was daaraan ondergeschikt. Van oudsher waren honden gebruikt om mee te jagen, om sledes of karren te trekken, om het erf te bewaken, om vee mee te hoeden of te drijven, om ongedierte te verdelgen, om te vechten of om op schoot te zitten. Hun uiterlijk, zoals grootte, kracht, wendbaarheid, bouw, vachtlengte en vachtkleur stond daarbij volledig in dienst van het werk dat ze moesten doen. Voor berghonden die schapen op de grote bergweides moesten hoeden en bewaken was het bijvoorbeeld handig als ze een witte vacht hadden. Je kon ze dan gemakkelijk onderscheiden van de roofdieren die de kudde belaagden. Als je dassen en vossen uit hun holen wilde jagen dan had je een hond nodig die klein, dun en kort-benig genoeg was om de tunnels in te kunnen. Wilde je een hond als schoothond dan vielen alle zwaargewichten af en moest je hond schapen hoeden op heidevelden dan moest zijn vacht niet al te lang zijn, want dan kwam hij voordurend vast te zitten in de struiken.

De eisen die aan honden gesteld werden op werkgebied waren ook bepalend voor de mate waarin ze agressief waren. Een schoothond die niet knus op schoot wilde zitten en bij iedere beweging in je vingers beet, voldeed niet. Evenmin had je iets aan een bulldog die vriendelijk ging kwispelen als hij tegenover een stier kwam te staan. De oorspronkelijke karaktereigenschappen van onze huidige rashonden zijn dan ook historisch gegroeid door een voortdurende selectie op gewenste, functionele gebruikseigenschappen.

Die selectie vond niet zozeer vooraf plaats, maar achteraf, door honden enerzijds te kiezen die over bepaalde talenten bleken te beschikken en anderzijds de honden te elimineren die niet aan de verwachtingen voldeden. In het verleden hadden maar weinig mensen er tijd en geld voor over om een hond jarenlang te trainen en – nog belangrijker – te eten te geven als ze niet deden wat ze moesten doen. Zoals Reginald Cooke het nog in 1943 zo treffend zegt in zijn *Short notes on Choosing and Breaking a Retriever*: “A dog that requires teaching to retrieve is not worth the trouble” (“Een hond die je moet leren om te apporteren is de moeite

niet waard.) Het beest heette niet voor niets retriever. Dan moest hij dat wel van nature doen!. Jachthonden die niet voldeden - zoals pointers die het wild niet verwezen, brakken die niet blaften als ze een wildspoor volgden, retrievers die het wild kraakten en terriërs die geen hol in durfden -, werden zonder pardon doodgeschoten. Er was weinig geduld en zeker geen gedragstherapie voor collies en herdershonden die schapen doodbeten of voor schoothondjes die zich grommend op de kuiten van rijke dames stortten. Zij werden gewoon geëlimineerd. Voor bulldoggen en berghonden die onvoldoende kracht en vechtlust toonden, kwam het einde meestal op een andere wijze: onder de hoeven of in de kaken van hun dierlijke tegenstanders. Hierdoor waren alleen de honden die het meest geschikt waren voor hun taak in staat de eigenschappen, die in hun genen verankerd lagen, door te geven.

Sociaal gedrag.

Daarnaast bepaalde ook de wijze waarop honden gehouden werden welke sociale eigenschappen werden ontwikkeld. Het maakt een verschil of een hond op de berghellingen wordt achtergelaten om bijna helemaal zelfstandig een kudde te hoeden of dat hij in nauwe samenwerking met een herder of boer het vee van de ene naar de andere plaats moet drijven. Het maakt uit of een hond geacht wordt alleen zijn baas trouw te zijn of dat hij de aanwijzingen van jan-en-alleman moet opvolgen. Het maakt een verschil of hij zijn dagen slijt vastgeketend aan een hondenhok, of in een kennel met een meute honden of voor het haardvuur aan de voeten van zijn baas of zelfs in zijn bed. Het is bijvoorbeeld niet voor niets dat vooral de Engelse jachthonden vaak allemansvrienden zijn met een heel hoge agressiedrempel. De jacht was en bleef in Engeland als vanouds tot ver in de 20ste eeuw het alleenrecht van de adel en de gentry. Hierdoor waren jachthonden een statussymbool en stonden zij hoog op het lijstje van meest gewaardeerde relatiegeschenken. Ze werden gehouden in luxueuze kennels met inwonend personeel en de favorieten deelden huis, haard én bed met hun aristocratische eigenaars. Op grote jachtpartijen werden ze samen met hen totaal onbekende mensen en honden vervoerd of in tijdelijke verblijven ondergebracht. Dit alles stelde enorm hoge eisen aan hun sociale gedrag.

Omslag

Het succes van de schoonheidswedstrijd uit 1859 zou allerlei, soms ongedachte, gevolgen hebben voor de oorspronkelijke werk- en karaktereigenschappen en de gezondheid van de hondenrassen. Het opstellen van rasstandaarden en een stamboek betekende een omslag in de wijze waarop honden voor de fok geselecteerd werden: ze werden nu in eerste instantie vooral vooraf geselecteerd op de mate waarin ze aan bepaalde uiterlijke raskenmerken voldeden. Voor de gezondheid van de honden zou dit op de lange duur zeer ongezond blijken te zijn. Zeer brede populaties met vloeiende scheidslijnen – zoals jachthonden, doggen, herdershonden – werden opgeknipt in kleine, afgesloten stukjes. Om zoveel mogelijk het ideale type vast te houden werd bewust aan inteelt en lijnteelt, een iets minder incestueuze vorm van inteelt, gedaan. Bovendien werden winnaars van prestigieuze shows zoals de Crufts – vooral natuurlijk de reuen – veelvuldig ingezet voor de fokkerij, waardoor zij genetisch een buitenproportioneel stempel konden drukken op een bepaald ras. De namen van Cruftwinnaars vindt men vaak wereldwijd in de stambomen terug, omdat – in een tijd dat in Engeland nog quarantaine-regels golden – veelbelovende nakomelingen door fokkers uit andere landen werden geïmporteerd. Het gevolg is dat veel honden binnen een ras – zeker in hetzelfde land -nauw aan elkaar verwant zijn, soms zelfs al in de derde of vierde generatie. Onderzoekers van de Londense universiteit berekenden onlangs dat achter de ruim 10.000

mopshonden in Engeland slechts 50 verschillende genenpakketjes schuilgingen. Hierdoor komen erfelijke afwijkingen versneld naar boven en kunnen bijzonder akelige, recessief verervende aandoeningen - zoals PRA (Progressieve Retina Atrofie) die blindheid tot gevolg heeft - zich ongemerkt door een heel ras verspreiden om vervolgens op dramatische wijze aan de oppervlakte te komen.

De laatste decennia gaat door de versoepelde importregels in tal van landen, de economische welvaart en de sterk verbeterde infrastructuur de vermenging van voorheen geïsoleerde populaties veel sneller. Men gaat even naar het buitenland voor een dekking of leent succesvolle showreuen een jaartje uit naar een ander land om daar nieuw bloed in te brengen. De grote vraag hierbij is of het op deze wijze inbrengen van nieuw bloed het tij kan keren of dat het slechts tot uitstel van executie leidt.

Verschuivingen

Ook voor de karakter- en werkeigenschappen zou de verschuiving naar selectie op schoonheid en uiterlijke raskenmerken gevolgen hebben. Om succes te kunnen hebben op een show waar honden betast en van dichtbij bekeken worden, was het niet zo handig om een hond te hebben die grommend en grauwend rondliep en bovendien voortdurend probeerde een hap uit de keurmeester te nemen. Daarom nam men, wellicht onbewust, alleen de meer sociale honden mee naar een show. Waak-, vecht- en verdedigingshonden kregen hierdoor een algemene 'update' waardoor ze waarschijnlijk een slap aftreksel zijn van hun vroegere agressieve zelf. Soms bracht men in een vroeg stadium van de rasfokkerij ook heel bewust veranderingen aan om makkelijker hanteerbare honden te krijgen. Zo onderging het karakter van de Engelse Bulldog een transformatie toen de bulldoggen van het toneel dreigden te verdwijnen nadat het 'bull baiting' in 1835 bij wet verboden was. Om de honden minder agressief te maken werd waarschijnlijk de mopshond ingekruist; een hond die sinds de 17^e eeuw onder de adel en de burgerij als schoot- en huishond populair was vanwege zijn sociale en vriendelijke karakter.

Hoewel de selectie op gebruikseigenschappen op het tweede plan kwam te staan, behielden veel rassen hun oorspronkelijke werkeigenschappen. Zolang de onder de rasstandaard gefokte honden ook nog steeds functioneel gebruikt werden, werd hierop nog steeds – als vanouds achteraf – geselecteerd. Door sociaal-economische veranderingen in de 19e eeuw en 20ste eeuw waren er echter steeds minder gespecialiseerde honden nodig voor assistentie bij werk waarmee mensen hun geld verdienden. Treinen en vrachtwagens werden in toenemende mate gebruikt om vee te vervoeren en maakten zo een einde aan de carrière van menig slagers- en veedrijvershond. Door wetten zoals het *Trekhondenbesluit* werd het minder aantrekkelijk en later zelfs verboden om honden voor een kar te spannen. Het uitsterven van wolven en beren in delen van Europa, maakte dat men minder behoefte had aan berghonden. Door dit verlies aan economisch nut werden honden – voor zover ze zich niet als jachthond of boerderijhond nuttig maakten – een soort luxe artikel, dat meer kostte dan opbracht. De economische crisis van de jaren dertig en beide wereldoorlogen, waarin armoede en honger troef waren, betekenden dan ook voor veel honden het einde. Het waren echter juist weer de liefhebbers van een ras die zich de tijd, geld en moeite getroostten om bepaalde rassen in de jaren daarna weer op de kaart te zetten. Daarbij was het in eerste instantie te doen om uiterlijk - het morfologisch type. Toch werd de oorspronkelijke gebruiksfunctie daarbij vaak niet helemaal uit het oog verloren. Voor sommige rassen werden hun oorspronkelijke werkeigenschappen ingezet voor nieuwe taken, zoals politiehondenwerk. Aangezien de meeste rasstandaarden slechts in vage termen refereerden aan werkeigenschappen – als ze dat al deden - , namen sommige rasverenigingen, zoals bijvoorbeeld in Nederland de Flatcoated Retriever Club, in hun statuten en fokreglementen ook eisen op die het *dual-purpose* karakter

moesten garanderen: de hond moest over het juiste uiterlijk volgens de rasstandaard én over de juiste functionele werkeigenschappen beschikken, wilde men ermee mogen fokken.

Gezinshond

Verrassend genoeg zou tegen het einde van 20ste eeuw de duidelijke herkenbaarheid van rashonden ervoor zorgen dat honden juist ook weer meer werden aangeschaft vanwege hun vermoede werk- en karaktereigenschappen. Sinds de laatste decennia worden de meeste rashonden – zeker in Nederland – alleen nog maar gehouden als huis- en gezelschapshond. Als je reclames moet geloven heeft ieder jong, modern, sportief gezin een leuk huis, twee leuke kindertjes én een leuke hond. Door reclames en films zijn rashonden door hun eenheid in morfologisch type een symbool geworden voor stoerheid, betrouwbaarheid, robuustheid, vriendelijkheid, sportiviteit, landelijkheid of agressiviteit. Met een rashond kun je laten zien waar je voor staat, met een bijzonder ras kun je je onderscheiden van de rest. Eigenschappen die vanouds rastypisch zouden zijn, worden nu gepropageerd, niet meer vanwege hun economische nut, maar vanwege de sociale voordelen die ze bieden. De Golden en Labrador Retriever zouden bijvoorbeeld geschikt zijn voor mensen met jonge kinderen vanwege hun sociale, vriendelijke karakter; de Bouvier en de Duitse herder vanwege hun moed en aanvalsbereidheid die inbrekers op een afstand zouden houden; de Tervuerense Herder en de Border Collie pasten vanwege hun goede trainbaarheid goed bij sportieve mensen die op obedience en agility wedstrijden hoge ogen wilden gooien.

Het is echter maar de vraag of de eenheid in morfologisch rastype ook eenheid in karaktereigenschappen met zich mee heeft gebracht en in welke mate die karaktereigenschappen nog afgeleiden zijn van de oorspronkelijke werkeigenschappen. Door de veranderde plaats die honden in ons leven innemen, als deel van ons gezin, door de grotere emotionele waarde die we aan hen toekennen, door de toegenomen wettelijke bescherming van dieren, door een grotere aandacht voor dierenleed is ons denken over honden veranderd. Slechts weinig mensen zijn nog bereid tot de keiharde, op natuurlijke selectie lijkende, eliminatie achteraf voor honden die niet aan bepaalde gebruikseisen voldoen. Door toegenomen kennis op gebied van conditionering, door verbeterde trainingstechnieken en mogelijkheden tot gedragstherapie is bovendien het geloof in de maakbaarheid van karaktereigenschappen toegenomen. Men heeft en neemt nu eindeloos de tijd om de hond waarvan men houdt te trainen, ook als die nauwelijks de rastypische werkeigenschappen in zich heeft. Door dit alles is men bij fokselectie ook eerder bereid om concessies te doen op gedragsgebied wanneer de hond uiterlijk een bijzonder goede rasvertegenwoordiger is. Men lijkt te vergeten dat een ras alleen bepaalde karaktereigenschappen heeft ontwikkeld doordat er stelselmatig en zeer streng op bepaalde functionele eigenschappen – en dus karaktereigenschappen – is geselecteerd. Daardoor is, vergeleken met vroeger, de variatie aan karaktereigenschappen binnen een ras waarschijnlijk sterk toegenomen.

Recente ontwikkelingen.

Opmerkelijk is dat in de laatste decennia bij sommige honden van rassen die juist bekend waren om hun hoge agressiedrempel en bijzonder vriendelijke karakter, zoals Springer Spaniels en Golden Retrievers, zich plotseling bijzonder agressief gedrag kon voordoen, dat ook wel bekend staat als het “Rage Syndrome” (razernij syndroom). Er is wel gesuggereerd dat dit het gevolg is van genetische veranderingen die gepaard gingen met aanpassingen in hun bouw en gangwerk. Want ook de interpretatie van de rasstandaarden is aan modes onderhevig, zoals bij vergelijking met oude foto’s soms duidelijk zichtbaar is. Het zou echter

ook wel eens zo kunnen zijn dat door het ontbreken van selectie op gebruiksfunctie deze extreem sociale honden op sociaal gebied zijn ‘ge-downgraded’, net zoals indertijd de agressieve honden sociaal zijn ‘ge-upgraded’. Zo was bijvoorbeeld het dicht op elkaar proppen bij het vervoer van jacht- en meutehonden een uitstekend selectiemiddel op sociaal gedrag. Agressieve of extreem angstige honden pasten daar gewoon niet tussen.

Dat veel rashonden, zoals bepaalde jachthonden, tegenwoordig niet meer aan de oorspronkelijke werk- en karaktereisen voldoen in de ogen van mensen die hen nog volop functioneel gebruiken, wordt momenteel steeds sterker duidelijk door het ontstaan van aparte werk- en showlijnen binnen een ras. Daarbij wordt bij de werklijnen in toenemende mate de rasstandaard losgelaten en worden zelfs honden van andere rassen ingekruist. Ook bij de nieuwe type gebruikshonden – politiehonden, hulphonden, blinde geleidehonden – is er een tendens om kruisingen te gebruiken die de werk- en karaktereigenschappen optimaal in zich verenigen. En zo is het kringetje weer rond.